

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Коркішко Олени Геннадіївни
на дисертаційну працю Зубкової Людмили Миколаївни
„Формування життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі
професійної підготовки в класичному університеті”,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Актуальність обраної теми. На етапі трансформації українського суспільства, перетворень у політичній, соціально-культурній та економічній галузях особливої актуальності набуває питання підготовки майбутнього фахівця до життя та праці в суспільстві, формування в нього ціннісного ставлення до професії як джерела саморозвитку, реалізації знань, умінь і навичок, особистісної компетентності, духовної зрілості, здатності виявляти високий професіоналізм, професійно-етичну культуру та розвинені професійні якості. Для тих, хто навчається у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, це завдання стає першочерговим, бо вони вже зробили важливий крок у виборі та засвоєнні професії.

Вимоги сьогодення пріоритетними освітніми цінностями вважають не так забезпечення майбутніх фахівців глибокими знаннями, як формування в них потреби й можливості до саморозвитку та самоосвіти, здатності критично мислити, використовувати знання як інструмент для розв'язання життєвих проблем, генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й нести за них відповідальність. У зв'язку з цим актуальною є необхідність формування в майбутніх фахівців життєвої компетентності, зокрема в майбутніх учителів, чий життєвий досвід, цінності й переконання впливають на світосприйняття та сприяють формуванню свідомості молодого покоління.

Аналіз досліджень науковців і пілотажне опитування автора дисертації уможлиблює визначити серед викладачів і студентів класичного університету недостатній рівень знань щодо сутності поняття „життєва компетентність”.

Зважаючи на це, стає зрозумілою актуальність наукової роботи, а відтак, дослідження, проведене Зубковою Людмилою Миколаївною, є своєчасним і корисним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Визначення об'єкту та предмету дослідження логічно пов'язане з його метою, що, так само, докладно розкрито в завданнях. Не викликає сумніву наукова новизна, теоретична та практична значущість роботи. Дисертація складається з двох розділів і широко висвітлює означену проблему.

Заслуговує на увагу наукова новизна дослідження, де вперше визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті, уточнено понятійно-категоріальний апарат, зокрема: поняття „життєва компетентність”; структуру феномену „життєва компетентність майбутнього учителя”, теоретичні положення щодо сутності, структури, критеріїв, показників і рівнів сформованості життєвої компетентності майбутнього вчителя; подальшого розвитку набули наукові уявлення про професійну підготовку майбутніх учителів, специфіку класичної університетської педагогічної освіти; зміст, форми й методи формування життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті.

Основні наукові результати дослідження. Зупинимось на конкретних результатах дослідження Л. М. Зубкової.

Ґрунтовне вивчення джерельної бази (361 найменування, із них 25 – іноземні) уможливило автору достатньо переконливо висвітлити теоретичні та методичні засади досліджуваної проблеми, розкрити наукові підходи щодо змісту поняття „життєва компетентність” як інтегральної характеристики особистості та фахівця.

Здійснений системний аналіз наукових джерел став підґрунтям для методологічних засад дослідження; уможливив уточнити базові поняття, їхній

взаємозв'язок і взаємообумовленість, розкрити компоненти, критерії, показники й рівні сформованості життєвої компетентності студентів класичних університетів.

Автор, відповідно до логіки дослідження, усебічно проаналізувала низку дефініцій („компетентність”, „життєдіяльність”, „життєтворчість”, „життєва стратегія”, „життєва компетентність особистості”), через призму яких обґрунтувала феномен життєвої компетентності майбутніх учителів в умовах професійної підготовки в класичному університеті. Раніше його було потрактовано як цілісне утворення, складну системну властивість особистості, що ґрунтується на життєтворчих знаннях і вміннях, життєвому досвіді та характеризує здатність особистості розвивати себе, досягати поставленої мети, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, долати труднощі та розв'язувати складні життєві завдання в усіх галузях життєдіяльності, виконувати життєві й соціальні ролі.

Заслуговує на схвалення виділення дисертанткою особливостей підготовки майбутнього вчителя в класичному університеті, а саме: фундаментальність і системність класичної університетської освіти; високий рівень гуманітарної культури професійного середовища університету; міждисциплінарність знань випускника класичного університету; поєднання в процесі професійної підготовки фахової, науково-дослідної та педагогічної діяльності; можливість усвідомленого вибору випускником напрямку майбутньої діяльності (наукової, прикладної, педагогічної).

Позитивно оцінимо й той факт, що Л. М. Зубкова визначила й недоліки університетської освіти в контексті професійної підготовки майбутніх учителів (акцентування класичної університетської освіти на науковий аспект підготовки майбутніх фахівців на шкоду практичній педагогічній підготовці та, як результат, зниження їхньої мотивації до педагогічної діяльності), що свідчить про неупередженість автора та об'єктивність висвітлення досліджуваних питань.

До переваг дисертаційної роботи належить визначення структурних компонентів, які є в основі феномену життєвої компетентності студентів

класичних університетів (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, регулятивний) та педагогічних умов, що формують у майбутніх учителів життєву компетентність (створити в класичному університеті життєтворче середовище як засіб реалізації життєвої компетентності майбутніх учителів; спрямувати студентів на усвідомлення ризиків і стереотипів учительської професії; набути життєвого досвіду на основі взаємодії з визначними особистостями на етапі навчання студентів).

Зазначимо, що автор досить аргументовано представила методологічні засади формування життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті (особистісно-діяльнісний, аксіологічний та компетентнісний підходи) та принципи – загальнопедагогічні та спеціальні (індивідуальний та особистісний підхід, гуманістична спрямованість, активність та самостійність у навчанні, особистісна спрямованість компетентнісної освіти, діялісна спрямованість навчального процесу, принцип опори на попередній досвід, творче осмислення соціального досвіду, спрямованість на результат, принцип життєтворчості).

Не викликає заперечень експериментальна частина роботи, в якій автор представила досвід практичної діяльності згідно із зазначеною науковою темою.

Оригінально та науково виважено Л. М. Зубкова подала систему діагностики сформованості життєвої компетентності майбутніх учителів, що включає: спостереження, мета якого – цілеспрямоване й систематичне сприйняття дій і поведінки майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті; анкетування („Мотивація успіху та уникнення невдач” (за А. Реаном), „Тест сенсожиттєвих орієнтацій (СЖО)”(за Д. Леонтєвим), методику дослідження креативності (за П. Торренсом), багаторівневий особистісний питальник „Адаптивність” (за А. Маклаковим і С. Черм’яніним), методику діагностики рівня емпатійних здібностей особистості (за В. Бойко), діагностику рефлексивності (за А. Карповим), методику дослідження вольової саморегуляції (за А. Зверковим, Є. Ейдманом); тестування (тест-опитувальник

самоорганізації діяльності (ОСД) та сформованості навичок планування і цілепокладання (за О. Мандриковою) тощо.

Особливо доцільними засобами педагогічної діяльності, що сприяли формуванню життєвої компетентності майбутніх учителів вважаємо застосування вправ: „Особистий контракт-зобов'язання із собою”, „Виміри власного „Я””, „Life and professional code of a teacher” („Життєвий і професійний кодекс педагога”), цикл зустрічей „Жива бібліотека” тощо.

Крім того, автор, на наш погляд, вдало розробила та доречно візуально презентувала результати експерименту в таблицях і рисунках.

Результативність і достовірність експериментального дослідження підтверджено методами математичної статистики та засвідчено довідками Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди, Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), у яких відбулося впровадження результатів дослідження в навчально-виховний процес вишу.

Заслуговує на увагу повнота викладення здобувачем основних результатів дисертаційної роботи, які відображено в 20 публікаціях, що відтворюють зміст дисертації, 11 із яких – одноосібні, 6 – опубліковано в провідних наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних виданнях, 12 статей і тез доповідей – у збірниках матеріалів конференцій.

Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Наукове значення дисертаційної роботи Л. М. Зубкової полягає в тому, що її теоретичні положення, практичні напрацювання, викладені в дослідженні, можна використовувати для оновлення змісту лекційних і практичних занять із навчальних дисциплін „Педагогіка”, „Психологія”, „Філософія”, „Іноземна мова (за професійним спрямуванням)”, „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, а також під час створення методичних матеріалів для проведення семінарських і практичних занять, завдань для самостійної роботи студентів, інструктивних матеріалів щодо їх виконання,

розробці методичних вказівок для проведення тренінгових занять із майбутніми педагогами в період педагогічної практики. Окрім зазначеного, матеріали дослідження можуть бути використані в процесі розробки освітньо-професійних програм, у системі післядипломної професійної освіти педагогів, а також у самоосвітній діяльності студентів.

Зазначимо, що висновки є чіткими й конкретними, повністю відповідають поставленим завданням дослідження, їхня переконливість засвідчує самостійність й достатню наукову підготовленість здобувача.

Матеріали, подані в додатках, унаочнюють і підтверджують достовірність зроблених автором умовиводів, узагальнень, обґрунтувань і висновків.

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Вважаємо, що здобувачка на основі всебічного та глибокого аналізу проблеми розробила логічну структуру дисертаційної праці. Робота, загальний обсяг якої становить 324 сторінки, із них 201 – основного тексту, складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і за структурою відповідає чинним вимогам до наукових досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дисертаційної праці, сформульовано її мету та задачі. Визначено об'єкт і предмет, наукову новизну та практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та впровадження їх у практику. У першому розділі здійснено аналіз теоретичних питань дослідження життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті. У другому розділі зроблено експериментальну перевірку ефективності впровадження педагогічних умов формування життєвої компетентності майбутніх учителів у класичному університеті. Зважаючи на це, стверджуємо, що опанована робота є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності є суттєвим кроком для розвитку теорії і методики професійної освіти. Дисертантка

реалізувала мету, розв'язала всі дослідницькі завдання. Зміст автореферату сповна відображає основні положення дисертаційної праці.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. У цілому, позитивно оцінюючи наукове дослідження Л. М. Зубкової, вважаємо за потрібне висловити певні **побажання та зауваження дискусійного характеру:**

1. Уважаємо, що автор дещо спрощено визначила зміст педагогічної рефлексії (адекватність самооцінки, готовність і здатність здійснювати своє життя відповідно до розробленого життєвого сценарію; здатність до рефлексії, ступені мобілізації та вияву вольових зусиль у досягненні життєво важливих цілей та подоланні життєвих труднощів) як показника сформованості життєвої компетентності (с. 149). Зауважимо, що поняття рефлексії, крім зазначеного дисертанткою, містить здатність усвідомити чи передбачити людиною те, як вона виглядає в очах інших. Отже, в акті рефлексування поєднується суб'єктивне (я вважаю, що мене певно оцінюють) та об'єктивне (я розумію, чому мене оцінюють саме так), а отже, педагогічна рефлексія дозволяє актуалізувати не лише особисті невдачі, але й досягнення, ситуації успіху.

2. На нашу думку, дисертація набула б більшої вагомості, якби до неї було залучено розгляд ідей холістичного навчання як інструменту формування цілісної, життєво компетентної особистості.

3. Нам видається, що робота стала б більш змістовною, якби її автор, урахувавши особливу актуальність пропонованого дослідження, у процесі розкриття змісту другої педагогічної умови більш докладно подала вияви педагогічних деформацій як чинника ризику педагогічної діяльності.

4. Уважаємо, що доцільно було б у процесі дослідження представити об'єднання мети, принципів, компонентів, педагогічних умов, критеріїв, форм, методів експериментальної роботи у вигляді педагогічної технології формування життєвої компетентності майбутніх учителів у класичному університеті.

5. Дисертаційна робота була б більш переконливою, якби автор представила на формувальному етапі експерименту навчально-методичний та практичний матеріали до підготовки викладачів, кураторів академічних груп щодо формування життєвої компетентності майбутніх учителів.

Проте висловлені зауваження та побажання мають переважно дискусійний характер, не є принциповими та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. У цілому вони не знижують вагою теоретико-практичної значущості результатів дисертаційної роботи, яка виконана на високому науково-практичному рівні.

Висновок. Отже, дисертаційна робота „Формування життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті” є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Зубкова Людмила Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ „Донбаський державний
педагогічний університет”



 - О. Г. Коркішко

Підпис О. Г. Коркішко ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів
ДВНЗ „Донбаський державний
педагогічний університет”





С. С. Сілін